

پیشگیری از بزه‌دیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی

بهزاد رضوی فرد*

محمدتقی رباط جزی**

گلسا عمرانی***

چکیده

دستاوردهای بشر از صنعت و فناوری‌های نوین علاوه بر منافع و رفاهی که به ارمغان آورده، همواره آسیب‌هایی را به همراه داشته است. یکی از نمونه‌های بارز این ابداعات، ایجاد شبکه‌های اجتماعی است. این شبکه‌ها ضمن ایجاد تعامل و ارتباطات چندطرفه کاربران، امکان اشتراک‌گذاری علاقه‌مندی‌ها، برقراری ارتباط با فرهنگ‌ها، عقاید و مذاهب دیگر و کسب اطلاعات در مورد موضوعات مختلف را ممکن می‌سازد. اما در کنار این مزایا، عدم استفاده صحیح از این شبکه‌ها می‌تواند صدمات جبران‌ناپذیری را همچون به خطر افتادن حریم شخصی، از بین رفتن روابط خانوادگی، افزایش خیانت زوجین و پدیده بزه‌دیدگی جنسی در پی داشته باشد. بزه‌دیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی به تعبیری به روند قربانی شدن اشخاص از نوع جنسی به وسیله ظهور، رشد، توسعه و به تبع آن استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات باز می‌گردد. این بزه می‌تواند در اشکال مختلف از جمله اذیت و آزار جنسی، اخاذی و پورنوگرافی تجلی نماید. لذا شناسایی بسترهای ایجاد این آسیب چه در سطح اجتماعی و خانوادگی و چه در بطن شبکه‌های اجتماعی به ارائه یک برنامه کامل و جامع نیازمند است تا در پرتو آن از یک سو امکان مهار طیف وسیعی از آسیب‌های جنسی در این فناوری ارتباطی فراهم شود و از سوی دیگر با شناسایی طبقات گوناگون بزه‌دیدگان جنسی، کلیه اشخاص آسیب‌دیده تحت شمول اقدامات آن قرار گیرند. در پژوهش حاضر پیشگیری اجتماعی جامعه‌مدار از

Razavi1351@yahoo.com

* عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبایی (نویسنده مسئول)

Robat.mohammad@gmail.com

** کارشناس ارشد حقوق ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی

Bzoudlaw@gmail.com

*** کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی

تاریخ پذیرش: 96/07/23

تاریخ دریافت: 96/01/20

بزه‌دیدگی جنسی در فضای سایبر مورد توجه قرار می‌گیرد. این گونه پیشگیری سعی در تغییر و بهبود اوضاع اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی دارد که به نوعی زمینه‌ساز بزهکاری و بزه‌دیدگی هستند. لذا بهتر است بگوییم هدف پیشگیری اجتماعی جامعه‌مدار مبارزه با عوامل جرم‌زای محیطی است. از نمونه راهکارهای این نوع پیشگیری می‌توان به اقدامات و تدابیر آموزشی و تربیتی، اشتغال‌زایی، کمک به تشکیل خانواده و غیره اشاره کرد. از دیگر سو می‌توان به برخی نمونه اقدامات نظارتی که در چارچوب نوعی پیشگیری‌های وضعیت‌مدار قرار می‌گیرند، اشاره نمود. به‌کارگیری ابزارهای نوین مدیریتی از جمله نرم‌افزارهای مدیریت هوشمند برای سامان‌دهی محیط مجازی مورد استفاده کودکان و نوجوانان از دیگر راهکارها است.

کلیدواژه‌ها: پیشگیری اجتماعی، فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی، بزه‌دیدگی جنسی.

پیشگیری اجتماعی نوعی از پیشگیری غیرکیفری است که درصدد است از طرفی چون اشتغال‌زایی، فرهنگ‌سازی، بالابردن سطح سواد و نظایر اینها از ارتکاب جرم و در نتیجه بزه‌دیدگی پیشگیری کند. در واقع، این نوع از پیشگیری بیشتر به دنبال اقدامات آموزشی و تربیتی بوده و به نوعی سعی در جامعه‌پذیری افراد دارد. به عقیده جرم‌شناسان، این نوع پیشگیری خود به دو دسته تقسیم می‌شود: زمانی که تأثیرگذاری بر محیط پیرامون انسان مد نظر است، صحبت از پیشگیری جامعه‌مدار یا محیطی است و آن‌گاه که تدابیر پیشگیرانه در مراحل مختلف رشد کودک و نوجوان ناسازگار، منحرف یا مجرم اعمال می‌گردند، سخن از پیشگیری رشدمدار (زودرس) به میان می‌آید.^۱

در این پژوهش پیشگیری اجتماعی جامعه‌مدار مد نظر است. این گونه پیشگیری سعی در تغییر و بهبود اوضاع اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی دارد که به نوعی زمینه‌ساز بزهکاری و بزه‌دیدگی هستند. لذا بهتر است بگوییم هدف پیشگیری اجتماعی جامعه‌مدار مبارزه با عوامل جرم‌زای محیطی است. از نمونه راهکارهای این نوع پیشگیری می‌توان به اقدامات و تدابیر آموزشی و تربیتی، اشتغال‌زایی، کمک به تشکیل خانواده و غیره اشاره کرد. در این نوشتار راهبردهای پیشگیری اجتماعی بررسی می‌شوند. بنابراین، نخست اقدامات و تدابیر آموزشی و تربیتی توضیح داده و سپس راهبردهای حمایتی همچون اشتغال‌زایی، کمک به تشکیل خانواده و غیره مورد بحث قرار داده می‌شوند.

۱. اقدامات و تدابیر آموزشی و تربیتی

یکی از مهم‌ترین اقدامات و راهبردهای پیشگیرانه اجتماعی تدابیر آموزشی و تربیتی است. بسیاری از امور غریزی بوده و احتیاجی به آموزش و تربیت ندارند. اما انسان در طول زندگی خود همواره محتاج یادگیری و آموزش در عرصه‌های مختلف است. آموزش و تربیت اگر به شکل صحیح و منطقی به فرد القا گردد، زمینه رشد و تعالی او را فراهم می‌کند. اما اگر در امر آموزش اصول و قواعد تربیتی رعایت نگردد، اثرات مخربی بر زندگی فرد خواهد گذاشت. بنابراین، مسأله تربیت و آموزش امری پیچیده است. اقدامات و تدابیر آموزشی دارای دو جنبه مختلف است. یک جنبه از

۱. نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین، «پیشگیری عادلانه از جرم»، در: علوم جنایی، مجموعه مقالات در تجلیل دکتر محمد آشوری، چاپ نخست، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۳، ص. ۵۷۰.

آموزش و تربیت، آموزش در حیطه استفاده از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی است، بدین نحو که چگونه باید از امکانات موجود در فضای مجازی بهره جست که هم بتوان از امکانات و تسهیلات آن به بهترین شکل استفاده نمود و هم در دام بزه‌دیدگی در این فضا گرفتار نشد.

یکی از مؤثرترین راه‌های پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی نوپدیدی همچون بزه‌دیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی مجازی، افزایش سواد رسانه‌ای و آموزش در این زمینه است. در واقع، مقصود آموزش مهارت‌هایی است که کاربران برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی و قبل از هر چیز دیگری باید به آن مجهز شوند. استفاده از فیس‌بوک و توییتر بدون آگاهی و آموزش‌های لازم در این زمینه ممکن است اثرات نامطلوبی را بر فرد داشته باشد. در ایران لزوم وجود سواد رسانه‌ای و اقدامات آموزشی مؤثر در این زمینه به مراتب بیشتر احساس می‌شود، زیرا امروزه بر اساس آمار جهانی اعلام شده در سال ۲۰۱۴ خاورمیانه با ۴۸.۱ درصد بیشترین ضریب نفوذ اینترنت را دارد و از طرف دیگر ایران در این میان سهم ۴۶.۸ درصدی را دارد. در واقع، مطابق آمار موجود، ایران در خاورمیانه بیشترین استفاده از اینترنت را دارد. به این ترتیب لزوم این گونه نظام آموزشی در ایران به دلیل نفوذ بالای اینترنت در این کشور به خوبی احساس می‌شود. البته لازم به ذکر است که کشور ایران مقتضیات خاص خود را دارد که این ویژگی‌ها بر نوع و چگونگی استفاده از اینترنت مؤثر است. برای نمونه کشور ما دارای هرم سنی جوان با نیازها و ویژگی‌های خاص خود مانند تفریح، اشتغال و ازدواج است. بسیاری از جوانان از اینترنت برای سرگرمی، تفریح و پرکردن اوقات فراغت استفاده می‌کنند یا در جستجوی پاسخ برای نیازهایی هستند که در دنیای واقعی برآورده نشده است.^۱

با وجود اینکه شبکه‌های اجتماعی نظیر فیس‌بوک و توییتر به خودی خود ابزارهای نامناسبی نیستند و می‌توانند کاربری‌های مفیدی نیز داشته باشند، در کشور ما به صورت بسیار نامناسبی مورد استفاده قرار گرفته و گاه به عنوان ابزاری برای فریب و آسیب زدن به دیگران به خصوص دختران استفاده می‌شوند. لذا انکار و یا حذف دسترسی به تکنولوژی‌های ارتباطی و تعاملی نمی‌تواند راه‌حل مناسبی در کنترل آسیب‌های ناشی از فضای مجازی و فیس‌بوک و توییتر در ایران باشد. از این رو، ضروری است سیاست‌گذاری‌های مناسبی در این خصوص اتخاذ گردد و از برخوردهای پلیسی و قهری در این زمینه پرهیز شود و مهارت استفاده آگاهانه از تکنولوژی‌های مجازی در سطح جامعه افزایش یابد.

۱. فرمهبینی فراهانی، محسن، تربیت جنسی، نشر البرز، چاپ اول، ۱۳۸۶، ص. ۱.

یک جنبه دیگر از این آموزش و تعلیم و تربیت که اهمیت گسترده‌ای در زندگی فرد دارد و غفلت از آن آدمی را به تباهی سوق می‌دهد، آموزش و تربیت جنسی است. عامل بسیاری از جرایم جنسی و همچنین بزه‌دیدگی‌های جنسی چه در فضای ملموس و واقعی و چه در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر ناآگاهی افراد و تربیت جنسی غلط و نیز حساسیت بیش از حد خانواده‌ها و جامعه در بازگو کردن و شفاف‌سازی مسائل جنسی برای جوانان است. منظور از تربیت جنسی ارائه یک سری اطلاعات روان‌شناختی، جسمانی و دینی در رابطه با هر فرد است. یا می‌توان گفت تربیت جنسی شامل کلیه اطلاعاتی است که از دوره‌های اولیه زندگی در جهت رشد متعادل و مناسب‌گریزه جنسی باید آموزش داده شوند. تربیت جنسی معنایی وسیع‌تر از آموزش جنسی دارد. آنچه در تربیت جنسی مهم است این است که غرض از تربیت جنسی پرورش، تعدیل و جهت‌دهی است و نه اوج دادن و پروراندن. ماکارنکو در رابطه با هدف تربیت جنسی می‌گوید:

«هدف از تربیت جنسی باید این باشد که فرزندانمان را طوری تربیت کنیم که تنها در پرتو عشق بتوانند از مسائل جنسی لذت ببرند و این امر را با تشکیل خانواده تحقق بخشند. هرگاه والدین و سایر نهادهای متولی تربیت جنسی چنین هدفی در مقابل خود نداشته باشند فرزندان‌شان زندگی جنسی بی‌بند و باری پیدا می‌کنند و در نتیجه زندگیشان آکنده از هرگونه آلودگی خواهد بود.»^۱

بنابراین آموزش‌های لازم در زمینه استفاده درست از شبکه‌های اجتماعی و همچنین مسائل جنسی، عرفی ساختن چنین مسائلی در خانواده‌ها و نهادها، فرهنگ‌سازی رفتارها و عکس‌العمل‌ها در مقابله با چنین مسائلی از ابزارهای اصلی کنترل افراد در برابر گرایز جنسی و پیشگیری از انحرافات و به دنبال آن بزه‌دیدگی‌های جنسی چه در فضای حقیقی و چه مجازی است. لذا لازم است جامعه به آموزش و تربیت صحیح کودکان و نوجوانان در این زمینه‌ها همت گمارده و از شکل‌گیری عادات نامطلوب که عامل انحرافات می‌باشند، پیشگیری به عمل آورند. در مبحث حاضر اقدامات آموزشی و تربیتی در زمینه استفاده صحیح از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر و همچنین مسائل جنسی توسط خانواده و نهادهای آموزش و پرورش بررسی می‌شوند.

۱-۱. اقدامات و تدابیر آموزشی - تربیتی در خانواده

خانواده، نخستین نهاد اجتماعی است که فرد در آن پا به عرصه زندگی می‌گذارد و اولین پایه‌های تربیت و تعلیم در آن گذارده می‌شود. هر فردی اولین برخوردها را در

۱. ماکارنکو، آنتون سمیونویچ، گفتارهایی درباره تربیت فرزندان، چاپ نهم، ترجمه ابوتراب باقرزاده، نشر چاپخش، ۱۳۶۷، ص. ۲۴.

خانواده می‌آموزد. بنابراین، این نهاد تأثیر بسیاری در نوع رفتار و کردار انسان خواهد داشت. اما آنچه در رابطه با آموزش و تربیت در محیط خانواده موضوع بحث است از یک سو آموزش‌ها و تربیت‌های جنسی متناسب با سن و جنسیت کودکان است و از سوی دیگر شامل تدابیر آموزشی لازم جهت استفاده صحیح و محتاطانه از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی جهت پیشگیری از بزه‌دیدگی جنسی در فضای مذکور است. بنابراین، از یک سو والدین موظف هستند از امور غریزی کودکان خود غافل نباشند و به فرزندانشان اطلاعات متناسب با مراحل رشد را آنها بدهند. در غیر این صورت ممکن است کودک در جهت یافتن پاسخ سئوالات و کنجکاوی‌های جنسی خود در وادی انحراف و بزه‌دیدگی قدم بردارد. از سوی دیگر وظیفه آموزشی والدین در ارتباط با استفاده صحیح از فضای مجازی است؛ یعنی باید در خانواده و توسط والدین آموزش‌هایی متناسب با این فضا و استفاده صحیح از آن به کودکان داده شود تا در ورای فرهنگ‌سازی استفاده صحیح بتوان از بزهکاری و به دنبال آن بزه‌دیدگی جنسی در این فضا و به ویژه فیس‌بوک و توییتر پیشگیری کرد. در این قسمت مهم‌ترین وظایف آموزشی و تربیتی والدین در رابطه با مسائل جنسی و همچنین استفاده صحیح از فضای مجازی بررسی می‌شوند.

۱-۱-۱. پیشگیری از بیداری احساس جنسی زودرس

اطفال در مراحل اولیه زندگی فرق بین دختر و پسر را از راه تفاوت لباس، موی سر، پیراهن و بعدها از طریق خصوصیات اخلاقی و نوع رفتارهایشان می‌شناسند، ولی به تدریج در موقعیت‌هایی قرار می‌گیرند که به طور عمدی یا تصادفی از تفاوت‌های جنسی یکدیگر سر در می‌آورند و به دنیای متفاوت زنان و مردان آگاه می‌شوند. کشف و بیداری این غریزه اشکالی ندارد، اما نابهنگام بودن آن سبب اشکال می‌شود. بیداری نابهنگام میل جنسی سبب اشتغال فکری کودک و توجه او به اموری از این قبیل می‌گردد.

بررسی‌های علمی نشان داده‌اند که بیداری نابهنگام جنسی، زمینه‌ساز بروز پاره‌ای از هوس‌های نادرست، عادات نامناسب و انحراف‌آمیزی چون حالت خودارضایی، قراردادن خود در معرض سوءاستفاده‌های جنسی و غریزی و بالاخره توسعه مفاسد و آلودگی‌ها است.^۱

والدین نباید از پیش‌رسی بیداری جنسی کودکان استقبال کنند. البته آنان نباید کودکان را در ارتباط با این مسائل جاهل و غافل نگه دارند، چنانکه این امر خود مضرات خاصی را دارد. اما متأسفانه امروزه والدین با تهیه انواع و اقسام گوشی‌ها و تبلت‌ها که

۱. فرمهبینی فراهانی، محسن، منبع پیشین، ص. ۲۲.

همگی مجهز به امکاناتی است که شاید بتوان گفت خود از عوامل بیداری زودرس و یا نابهنگام کودکان و نوجوانان است. گزینه جنسی و نیاز به اطلاعات در این زمینه، یکی از نیازهای مهم بشر است. به همین دلیل، اینترنت به سرعت در مورد مسائل جنسی مورد توجه قرار می‌گیرد. در وهله اول، فرد به دلیل کنجکاوی و برای کسب اطلاعات به سمت تماشا و استفاده از محصولات هرزه‌نگاری می‌رود، اما به مرور به آن عادت می‌کند. گزینه جنسی چیزی نیست که محدود باشد، چنانکه فرد هرچه بیشتر دریافت می‌کند، بیشتر به سمت آن می‌رود. نوجوانان بیشتر برای کسب اطلاع به سمت هرزه‌نگاری می‌روند؛ آنان اصولاً می‌خواهند بدانند که این مسئله چیست. به خصوص در جوامعی که معیارهای محدودکننده و پایبندی‌هایی در زمینه مسائل جنسی وجود دارد و اطلاعات از طریق صحیح به افراد داده نمی‌شود، آنان برای کسب اطلاع به سوی راه‌های دیگر می‌روند. این اقدام باید همراه با یکسری تدابیر مراقبتی و نظارتی و همچنین آموزشی مناسب از سوی والدین باشد که در قسمت‌های بعد به آن اشاره خواهیم کرد.

از جمله وظایف تربیتی دیگر والدین در ارتباط با تربیت جنسی فرزندان مراعات آداب و اخلاق جنسی در محیط خانه است که متأسفانه علی‌رغم توصیه‌ها و تأکیدهایی که نسبت به آن شده، مورد غفلت واقع شده است. مراقبت‌هایی که والدین در زمینه تربیت جنسی باید در رابطه با خود داشته باشند تا بیداری نابهنگام جنسی صورت نگیرد متعددند؛ از جمله این مراقبت‌ها اینکه لازم است والدین مناسبات جنسی خود را از دید فرزندان خود، اگرچه خردسال باشند، دور و محفوظ نگه دارند. متون اسلامی به صراحت در هم شکستگی حجب و حیا و عدم مراعات عفت و اخلاق جنسی در محیط خانواده‌ها از جمله عوامل روسپیگری دختران و انحراف جنسی پسران در بزرگسالی می‌داند.^۱ پدر و مادر باید برای فرزندان‌شان مظهر حجب و حیا باشند. اگر این ویژگی از سمت آنان رعایت نشود، کودکان نیز با ملاحظه این امر به ویژه به صورت مستمر از همان ایام طفولیت بی‌قید و بند بار آمده، احساس شرم را از دست خواهند داد.

اقدام تربیتی و مراقبتی دیگر این است که والدین در تماشای فیلم‌های ویدیویی باید مراقب باشند که محتوای آن برای سن فرزندان مناسب باشد. النهایه والدین باید تلاش نمایند تا از ایجاد صحنه‌ها یا صحبت‌های بیدارکننده میل جنسی در حضور کودکان خودداری نموده و حریم عفت و رعایت اخلاقی جنسی را در خصوص کودکان

۱. حاجی ده‌آبادی، احمد، «بررسی تحلیلی عوامل تربیتی و فرهنگی روسپیگری با چشم انداز به متون دینی»، در: نظام اسلامی و مسأله روسپیگری (مجموعه مقالات)، به کوشش ابراهیم شفیعی سروسزانی، نشر دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، چاپ اول، ۱۳۸۵، ص. ۱۸۹.

جدی بگیرند تا از رفتار آنها، کودک دچار بیداری غریزه جنسی زودرس نگردد. البته باید این نکته را در نظر داشت که در بحث مسائل جنسی همواره اموری مطرح می‌شود که در گذشته مطرح نبوده یا خیلی کم‌رنگ بوده است. به عنوان نمونه یکی از مسائل مطرح‌شده امروزی نقش شبکه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک و توییتر است که باید در خصوص این موارد و تأثیر آن‌ها در شکل‌دهی شخصیت جنسی فرد صحبت کرد. بر این اساس، رعایت مقتضیات زمانی و فرزند زمان خویش بودن مقدماتی دارد که مهم‌ترین آنها پیش‌بینی و آینده‌نگری است. نوجوانان و جوانان باید از وضعیت زمانی که در آن زندگی می‌کنند آگاه شوند تا محاسن و محدودیت‌های آن را بشناسند. آگاهی از عوامل آسیب‌زا و موانع رشد موجود در جامعه و نیز آگاهی‌های جنسی متناسب با زمان موجب کاهش تأثیرات مخرب می‌شود.^۱

۱-۲. شکل‌دهی به شخصیت جنسی

شاید به جرأت بتوان گفت که یکی از مهم‌ترین ابعاد شخصیتی هر فردی شخصیت جنسی اوست که در طول زندگی و در مواجهه با این گونه مسائل شکل می‌گیرد. در این میان نباید نقش خانواده را نادیده انگاشت. خانواده قبل از هر نهاد دیگری می‌تواند در این زمینه ایفای نقش کند. مسلماً در جهت شکل‌گیری شخصیت جنسی، انسان با سئوالات و کنجکاوی‌های متعددی روبه‌رو می‌گردد. والدین باید توجه داشته باشند که سئوالات جنسی یک امر طبیعی است و هرگز طفلی را نمی‌توان به خاطر این سئوالات مورد تحقیر و سرزنش قرار داد. یافتن پاسخ برای چنین سئوالاتی که در ذهن کودک نقش بسته برای او مهم و به معنای یک نیاز برای کودک به حساب می‌آید. در پاسخ به این سئوالات روند آموزشی باید تدریجی باشد و نباید همه جزئیات را یکباره در اختیار او قرار داد. پاسخ به این سئوالات باید کوتاه و ساده و البته صحیح بوده و با خرافات همراه نباشد. از پاسخ‌های بی‌پروا هم باید خودداری شود و متناسب با سن و درک کودک باشد. اغلب والدین در پاسخ به سئوالات جنسی کودکان با مشکلاتی نظیر شرم و حیا و یا وحشت داشتن از بدآموزی برای کودکان و بالاخره ناآگاهی در شیوه پاسخ دادن به چنین سئوالاتی روبرو هستند و این امر باعث می‌شود آنها از پاسخ دادن درست به این سئوالات طفره روند؛ غافل از این که فرزندشان به هر طریق جواب این سئوالات را خواهد یافت، زیرا خانواده نتوانسته است این نقش تربیتی خود را به خوبی ایفا کند و شاید بتوان گفت که یکی از فراگیرترین این راه‌ها، جستجوی پاسخ این سئوالات در فضای مجازی و همچنین شبکه‌های اجتماعی است.

۱. همان، ص. ۶۷.

کودکان و به‌ویژه نوجوانان گاه علاقمند و کنجکاو مسائل و موضوعات صریح جنسی هستند. آنها ممکن است از کنترل کامل والدین خارج شوند و در جستجوی ایجاد روابط جدید خارج از خانواده برآیند. کودکان و نوجوانان به علت اینکه کنجکاو هستند، گاه از دستیابی آن‌لین برای جستجوی این نوع فعالیت و افراد درگیر این گونه فعالیت‌های جنسی استفاده می‌کنند. مجرمان جنسی با استفاده از این ویژگی‌ها و نیازها، کودکان را هدف قرار می‌دهند. برخی نوجوانان نیز توسط افراد هم سن و سال خود جذب و اغوا می‌شوند. اگرچه از حیث تکنیکی این سوءاستفاده‌کنندگان مانند مجرمان بزرگسال نیستند، همان خطر را دارند. به این شکل است که کودک با برقراری ارتباط در این شبکه‌ها سعی در یافتن پاسخ به سئوالات خود و ارضای حس کنجکاوی دارد و همین امر می‌تواند برای وی خطر ساز باشد و او را به وادی انحراف و بزه‌دیدگی جنسی در این فضا بکشاند. نوجوانان بیشتر برای کسب اطلاع به سمت هرزه‌نگاری می‌روند؛ آنان اصولاً می‌خواهند بدانند که این مسأله چیست. به خصوص در جوامعی که معیارهای محدودکننده و پایبندی‌هایی در زمینه مسائل جنسی وجود دارد و اطلاعات از طریق صحیح به افراد داده نمی‌شود، آنان برای کسب اطلاع به سوی راه‌های دیگر می‌روند. در اینجا به چند مورد از جمله اقدامات مؤثر آموزشی و تربیتی والدین در رابطه با شکل‌دهی به شخصیت جنسی فرزندانشان در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی اشاره می‌شود:

- والدین باید ضمین اینکه با کودک خود ارتباط برقرار می‌کنند با او درباره بزه‌دیده شدن جنسی و خطرات بالقوه آن‌لین صحبت کنند.
- علاوه بر این، آنها باید با کودکان آن‌لین خود زمانی را سپری کنند. به آنها درباره مطالب و موارد آن‌لین مطلوب آموزش دهند.

1-3- آموزش استفاده صحیح از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی

همان گونه که اشاره شد در رابطه با موضوع بحث این پژوهش خانواده تأثیر بسزایی در امر تربیت و آموزش دارد. امروزه با توجه به مجهز شدن بشر به انواع وسایل ارتباطی و عضویت در گونه‌های مختلف شبکه‌های اجتماعی همچون فیس‌بوک و توییتر، والدین بایستی نظارت در زمینه استفاده صحیح از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی را در دست بگیرند. به عقیده جرم‌شناسان «کارسازترین روش برای مصون کردن نسل سایبری در برابر آثار سوء اینترنت آموزش آنان است؛ نه محدود کردن استفاده از فناوری نوین اطلاعات و ارتباطات. چنان که پیش‌بینی یک ماده درسی در دوره تحصیلات

راهنمایی و دبیرستان تحت عنوان آشنایی با فرهنگ و فضای اینترنت یا کاربری در فضای فرهنگی اینترنت می‌تواند مفید واقع شود.^۱

به نظر می‌رسد فرهنگ‌سازی استفاده صحیح از فضای سایبری و شبکه‌های اجتماعی ابتدا در خانواده شروع می‌شود. والدین بایستی فرزندان خود را با آسیب‌ها و مخاطرات فضای مجازی آشنا کرده و به نوعی هنجارهای استفاده از شبکه‌های اجتماعی را به آنان بیاموزند. البته باید توجه داشت که نیازی نیست که برای آموزش و تربیت در این زمینه به کلی رابطه فرزندان با دنیای مجازی و شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر قطع شود. به عقیده جین هیچکاک، مدیر مؤسسه تلاش برای پیشگیری از سوءاستفاده‌های آن‌لاین، اصلی‌ترین تکلیف پدر و مادر کودکان متعلق به نسل سایبری، آموزش فرهنگ سایبری به فرزندانشان است. البته آنان باید خود نیز چیزهایی از فرهنگ سایبری بیاموزند.^۲

بنابراین خانواده‌ها به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان آموزشی و تربیتی موظف هستند فرهنگ استفاده صحیح از فضای مجازی را به فرزندان خود بیاموزند. به همین دلیل خود نیز باید از دانش سایبری استفاده کرده یا به بیان دیگر به آن مجهز شوند. والدین باید به کودکان خود گوشزد کنند که شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر مانند سایر ابعاد فضای مجازی می‌تواند دو بعد مثبت و منفی داشته باشد که اگر محتاطانه و در چارچوب قواعد و هنجارها مورد استفاده قرار نگیرد، قطعاً مشکل‌ساز خواهد بود. همچنین باید به فرزندان بیاموزند که اینترنت و شبکه‌های اجتماعی تنها ابزار سرگرمی و گذراندن اوقات فراغت نیستند، بلکه می‌توانند در جهات مثبت نیز کاربرد داشته باشند.

با اقدامات آموزشی فوق از سوی والدین می‌توان از بزه‌دیدگی جنسی بسیاری از کاربران پیشگیری به عمل آورد. زیرا بسیاری از بزه‌دیدگی‌های جنسی در شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر ممکن است به دلیل عدم آگاهی پیرامون مزایا و معایب شبکه‌های اجتماعی مذکور صورت گرفته باشند. اما با اقدامات آموزشی مناسب و به موقع می‌توان از آن پیشگیری کرد.

۱-۲. اقدامات و تدابیر آموزشی - تربیتی در نهادهای آموزشی - پژوهشی

در مباحث قبل نقش خانواده در امر آموزش و تربیت انسان بررسی شد و این نتیجه بدست آمد که اولین گام برای آموزش در وجود هر شخصی توسط خانواده

۱. نجفی ابرندآبادی، علی حسین، «گفتگو درباره جرم‌شناسی و بزهدکاری سایبری»، مجله تعالی حقوق، شماره ۳۶، ۱۳۸۸، ص. ۱۰.

۲. هالدر، دباراتی؛ جیشانکار، کی، جرایم رایانه‌ای و بزه‌دیدگی زنان؛ قانون‌ها، حق‌ها و مقرره‌ها، ترجمه مهرداد رایجیان اصلی، حسین محمد کوره‌پز و احسان سلیمی، تهران، انتشارات مجد، ۱۳۹۳، ص. ۱۲۰.

برداشته می‌شود. اما باید به این واقعیت نیز اذعان کرد که خانواده‌ها به تنهایی نمی‌توانند این مسئولیت بزرگ را به خوبی انجام دهند، بلکه تدابیر آموزشی و تربیتی در خانواده در صورتی بروز و ظهور پیدا می‌کند که سایر نهادها نیز همکاری‌های لازم را در این زمینه با خانواده به عمل آورند.

در پیشگیری اجتماعی مهم‌ترین نهادها و ابزارهای بازدارنده عبارت‌اند از خانواده، نهادهای آموزشی مانند مدرسه، دانشگاه‌ها و سایر نهادهایی که بر تربیت و رفتار فرد تأثیرگذار هستند. بنابراین، باید مدرسه، دانشگاه، رسانه‌ها و غیره به عنوان نهادهایی که نقش مکملی در آموزش و تربیت دارند، اقدامات لازم در این زمینه را معمول دارند. در اینجا تأکید اصلی بر اقدامات و تدابیر آموزشی و تربیتی در ارتباط با آموزش جنسی و همچنین آموزش و کنترل استفاده صحیح از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر توسط نهادهای اجتماعی است. در مورد اخیر شاید بتوان گفت که نهادهای آموزشی همچون مدرسه و دانشگاه بهتر از خانواده‌ها این نقش را ایفا می‌کنند، زیرا آموزش و تربیت در این زمینه مستلزم آگاهی به دانش‌های کامپیوتری و سایبری روز می‌باشد که این گونه نهادها به آن مجهزترند.

تدابیر آموزشی و تربیتی در نهاد خانواده در ارتباط با تربیت و آموزش جنسی با هدف پیشگیری از انحراف آنان بیشتر از باب پیشگیری اجتماعی رشدمدار مد نظر بود. منظور اینکه متناسب با رشد و نمو کودک و متناسب با سن او یک سری آموزش‌های جنسی باید به کودک داده شود، لیکن اقدامات و تدابیر پیشگیرانه در سایر نهادهای جامعه مانند آموزش و پرورش، رسانه‌های جمعی و غیره علاوه بر کودکان و نوجوانان، جوانان و بزرگسالان موضوع تدابیر پیشگیرانه می‌باشند.^۱

بنابراین دیگر نهادهای اجتماعی نظیر مدرسه، رسانه و مطبوعات و غیره باید در امر آموزش و تربیت انسانی تلاش کنند تا با ارتقای سطح دانش و آگاهی در زمینه فضای سایبر و شبکه‌های اجتماعی و همچنین مسائل جنسی از پدیده بزه‌دیدگی و حتی بزهکاری جنسی در شبکه‌های مذکور پیشگیری به عمل آورند. به همین دلیل در این قسمت نقش سایر نهادهای اجتماعی مانند مدرسه، دانشگاه و رسانه‌ها در امر آموزش و تربیت جنسی و ارتقای آگاهی در زمینه استفاده از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی و خطرات آن در جهت پیشگیری از بزه‌دیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر توضیح داده می‌شود.

۱. عزیزی، اکبر، پیشگیری از جرایم جنسی، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۲، ص. ۷۰.

۱-۲-۱. نقش مدرسه و دانشگاه در آموزش و تربیت جنسی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی

مدرسه و دانشگاه محیط‌هایی هستند که انسان بخش اعظمی از زندگی خود را در آنها می‌گذراند. به بیان دیگر، نهادهای مذکور بعد از خانواده مهم‌ترین نقش را در تکوین شخصیت هر فرد خواهند داشت. از این رو می‌توان گفت که مدرسه و دانشگاه از مهم‌ترین عوامل مؤثر در تربیت هستند که می‌توانند استعداد‌های آدمیان را در جهت مثبت و منفی سامان داده و اشخاص عالم و متفکر و یا خلاف این‌ها را تحویل جامعه دهند.^۱ بی‌شک مدرسه و محیط آموزش و پرورش در رابطه با تربیت جنسی نقش مکمل دارند. مسئولیت اصلی تربیت جنسی کودک و نوجوان به عهده والدین است، زیرا کودک آموزش اولیه در زمینه مسائل جنسی و کنجکاوی‌هایش را در محیط خانواده فرامی‌گیرد. حال ممکن است این امر از طریق مشاهده روابط پدر و مادر و یا بحث و صحبت پیرامون مسائل جنسی صورت گیرد. اما برنامه مدارس در رابطه با آموزش و تربیت جنسی می‌تواند به شکل‌های زیر صورت بگیرد:

- برنامه‌هایی که جنبه فیزیولوژیکی مسائل جنسی را در یک دوره مثلاً یک سال به فرد آموزش دهند؛
- برنامه‌هایی که اطلاعات جنسی را در تمام طول مدتی که دانش‌آموزان به تحصیل اشتغال دارند به تدریج آموزش دهند؛
- برنامه‌هایی که تمامی ابعاد عاطفی، هیجانی و ارتباطی مسائل جنسی را با خود به همراه داشته باشند.^۲

محتوای تدابیر آموزشی و تربیتی در مدرسه و دانشگاه بیشتر با هدف آگاه‌سازی و همچنین پیشگیری از انحراف صورت می‌پذیرد. در این راستا ممکن است مسائل جنسی مرتبط با بلوغ، تفاوت‌های جنسیتی، آموزش مختصر از ساختمان کار و اعضای تناسلی و غیره به افراد داده شود.

نکته حائز اهمیت این است که آموزش‌های جنسی در نهاد مدرسه و دانشگاه و نهاد خانواده باید مکمل یکدیگر بوده و به نوعی با هم هماهنگ باشند. مثلاً اگر در خانواده آموزش‌های غلطی در این زمینه داده شود و یا اینکه جهت پنهان‌کاری مسائل جنسی به سئوالات و کنجکاوی کودک پاسخ درستی داده نشود، مسلماً در تضاد با سایر نهادهای آموزشی قرار گرفته و مشکل‌ساز خواهد بود. در برخی موارد لازم است که

۱. دلشاد تهرانی، مصطفی، سیری، در تربیت اسلامی، مؤسسه نشر و تحقیقات ذکر، چاپ چهارم، ۱۳۸۰، ص. ۱۱۵.

۲. همان، ص. ۱۵۶.

مدرسه و دانشگاه اثرات تربیت ناصحیح خانوادگی را از بین ببرند. از این رو، لازم است برای مشارکت اولیاء در امور مدرسه و مشارکت در این زمینه‌ها از یک سو راهبردهای مبتنی بر سازمان‌دهی و اتخاذ سیاست‌ها و خط‌مشی‌هایی که بتواند مشارکت حداکثری اولیاء را به همراه داشته باشند، تدوین گردند. از سوی دیگر، این سیاست‌ها باید با نوعی تغییر نگرش نسبت به برقراری ارتباط با هم و افزایش انگیزه در آنها همراه باشند.

نقش آموزش و پرورش در پیشگیری از بزه‌کاری و بزه‌دیدگی به اندازه‌ای است که اصل سی‌ام قانون اساسی، دولت جمهوری اسلامی ایران را موظف کرده است که با ایجاد آموزش و پرورش رایگان و همگانی بسترهای مورد نیاز برای پیشگیری را فراهم نماید. از آنجا که یک جنبه مهم آموزش و پرورش می‌تواند در رابطه با مسائل جنسی باشد، باید دولت به صورت اجباری کودکان را تحت آموزش‌های مرتبط با مسائل جنسی قرار داده و اهمیت این امر را در فرآیند آموزش و پرورش فراموش نکند.

اما برنامه‌ها و تدابیر آموزشی و تربیتی دیگر که در وظایف نهادهای مدرسه و دانشگاه قرار می‌گیرد، زمینه استفاده صحیح از فضای مجازی و همچنین همکاری با خانواده‌ها در پیشگیری از انحرافات و بزه‌دیدگی جنسی فرزندانشان در شبکه‌های اجتماعی است. کودکان و نوجوانان در استفاده صحیح از فضاهای اینترنتی و مجازی با مخاطراتی مواجه هستند که باید با آنها آشنا شوند. این افراد با توجه به بهره‌مندی از وسائل و ابزار پیشرفته به سمت استفاده از رایانه و گوشی همراه سوق یافتند که در صورت آشنا نبودن با فضای مجازی با چالش‌های فراوانی روبرو می‌شوند.

والدین با اغلب مخاطرات فضای واقعی آشنا هستند و سعی می‌کنند خطرات را از فرزندان خود دور کنند، اما به دلیل ناآشنایی با خطرات فضاهای مجازی، تدابیر لازم را برای مقابله این گونه فعالیت‌ها نمی‌اندیشند. محیط آموزش و پرورش (مدرسه و دانشگاه) تأثیر بسزایی در چگونگی استفاده درست و بی‌خطر از فضای مجازی دارد، تا جایی که برخی کشورها توسط کدهای رفتاری به بسط دستوراتی در باب آموزش پرداخته‌اند. به عنوان نمونه مدارس در کشور آمریکا کوشش می‌کنند دانش‌آموزان از همان ابتدا با اخلاقیات فضای مجازی آشنا شوند و از همان ابتدا در قبال فعالیت‌هایشان در فضای مذکور احساس مسئولیت نمایند.^۱ در نتیجه فضای آموزش و پرورش به شکل مؤثر می‌تواند در استفاده از فضای مجازی نقش‌آفرینی کند و در این زمینه دانش‌آموزان را با مخاطرات موجود در فضای مجازی و استفاده از این فضا آگاه سازند تا حتی‌المقدور

۱. زیبر، اولریش، پیدایش بین‌المللی حقوق اطلاعاتی کیفری، جلد سوم، ترجمه محمدحسن دزبانی، دبیرخانه شورای عالی انفورماتیک، سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۶، صص. ۱۸-۱۷.

بتوانند از بزه‌دیدگی و انحرافات احتمالی آنان در این فضا پیشگیری کنند. از جمله مهم‌ترین این تدابیر آموزشی و تربیتی که در حیطه وظایف نهاد مدرسه و دانشگاه قرار می‌گیرند عبارتند از:

- برگزاری جلسات آموزشی از سوی نهادهای آموزشی همچون مدارس به منظور آشنا نمودن و اطلاع‌رسانی به والدین در مورد فناوری‌های جدید؛
- برگزاری کلاس‌های آموزشی در جهت آگاهی دادن به نوجوانان و جوانان در مورد مزایا و معایب فناوری‌های جدید و نحوه استفاده صحیح از آنها؛
- آگاهی دادن به والدین از خطرات ناشی از پناه بردن کودکان به فضای مجازی به دلیل خلأهای روحی و عاطفی و در نتیجه گذراندن اوقات بیشتری با فرزندان در فضای بیرون از خانه به طوری که فرزندان از نظر عاطفی، احساس خلأ نکنند و جهت جبران این کمبود به فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی پناه نبرند؛
- طراحی و تدوین بخشی در کتاب‌های درسی در ارتباط با آشنایی دانش‌آموزان با فناوری‌های جدید، اینترنت و خطرات بالقوه آنها.

1-2-2. رسانه‌های جمعی

امروزه رسانه‌های جمعی شامل تلویزیون، رادیو و غیره به تمام خانه‌ها راه یافته‌اند و می‌توان گفت که همه اشخاص به آن دسترسی دارند. بنابراین، این ابزار می‌تواند تأثیر شگرفی در رفتار انسان داشته باشد. به بیان دیگر، رسانه‌های جمعی هم می‌توانند از عوامل رشد شخصیت و تعالی روح به حساب آیند و هم کاربردی منفی و منحرفانه داشته باشند، چرا که این رسانه‌های گروهی اطلاعات بسیاری در اختیار مخاطبان خود می‌گذارند. در این میان صدا و سیما نقشی اساسی در افزایش آگاهی‌های عموم مردم و فرهنگ‌سازی برعهده دارد، چراکه مخاطبان بیش از سایر رسانه‌های جمعی اطلاعات و آگاهی‌ها را از تلویزیون و رادیو دریافت کرده و آن را الگوی زندگی خود قرار می‌دهند. بنابراین، محتوای برنامه‌های صدا و سیما باید با فرهنگ و آداب و رسوم یک ملت هماهنگ باشد، زیرا در غیر این صورت نوعی تضاد و تزلزل در بنیان فرهنگی یک جامعه ایجاد می‌گردد.

رسانه‌های جمعی نقش آموزشی و تربیتی خود را باید با موشکافی بیشتری انجام دهند، زیرا همان گونه که اشاره شد این نهاد همانند دو روی یک سکه است که می‌تواند جنبه مثبت و منفی را همزمان با خود به همراه داشته باشد. در واقع، رسانه‌های جمعی به‌ویژه سینما و تلویزیون می‌توانند با ارائه برنامه‌هایی میل جنسی را تحریک کرده و

افراد را در اوج لذت‌طلبی و کام‌جویی جنسی به سمت سقوط و بزه‌دیدگی چه در دنیای واقعی و چه در فضای مجازی سوق دهند. از این رو، ضروری است تا در پخش نوع برنامه‌ها، کارشناسی و موشکافی دقیق جهت پیشگیری از مضرات فوق انجام شود. به طور کلی رسانه‌های جمعی نباید برنامه‌هایی را پخش کنند که نشان‌دهنده هرزه‌نگاری و سوءاستفاده از زنان و کودکان باشد. پخش فیلم‌های تلویزیونی که مملو از شهوت‌رانی است، ممکن است موجب بلوغ زودرس در نوجوانان گردد. رسانه‌های جمعی باید سطوح نمایش خشونت و فیلم‌های مبتذل در زمینه هرزگی و مواد مخدر را به حداقل رسانده و از نمایش تحقیرآمیز زنان و کودکان بپرهیزند.¹

اما موضوع دیگر فرهنگ‌سازی و تدابیر آموزشی مرتبط با فضای سایبر و دنیای آن‌لاین است. فضای سایبری و شبکه‌های اجتماعی از فرصت‌ها و تهدیدات مختلفی برخوردار هستند و لازمه استفاده صحیح از این رسانه‌ها شناخت آنها است. به عبارت دیگر، استفاده صحیح و کارآمد از این فضا نیاز به فرهنگ‌سازی دارد. در واقع، یکی از مشکلات عمده در استفاده از این فضا کم‌کاری در حوزه فرهنگ‌سازی است. حوزه فرهنگ‌سازی سایبری نیاز به کار و بسترسازی بالایی دارد. در این حوزه تنها اکتفاء کردن به یک سری پیام‌های سطحی کافی نیست، بلکه فعالیت‌های عمقی از طریق ساخت تیزرهای تلویزیونی و یا انتشار پژوهش‌ها و چاپ کتاب در این زمینه ضروری است.

ورود به حوزه سینمای سایبر، تولید سریال، انیمیشن‌ها و کلیپ‌های پرمحتوای فرهنگی یکی دیگر از رویکردهایی است که می‌تواند در حوزه فرهنگ‌سازی مورد توجه قرار گیرد. در واقع، به کمک رسانه‌های جمعی مانند تلویزیون می‌توان به راحتی فرهنگ استفاده از فضای مجازی آن هم به شکل درست و امن را در بین مردم جامعه رواج داد تا از این طریق از انحرافات و بزه‌دیدگی آنان با توجه به آموزشی که در این زمینه دیده‌اند، پیشگیری لازم را محقق شود. از جمله مهم‌ترین اقدامات در این زمینه عبارتند از:

- پخش آگهی‌های آموزنده از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در جهت افزایش آگاهی خانواده‌ها در خصوص خطرات ناشی از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر؛
- پخش برنامه‌های کوتاه آموزشی درباره مزایا و معایب عضویت در شبکه‌های اجتماعی از زبان ورزشکاران و هنرمندان محبوبی که عموماً جوانان آنها را الگوی خود قرار می‌دهند؛

1. نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین، پیشگیری عادلانه از جرم، منبع پیشین، ص. ۵۷۸.

- ساخت و پخش فیلم‌ها و سریال‌هایی با موضوع شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توئیتر و مزایا و معایب عضویت در آنها؛
- استفاده از فرصت‌های رسانه‌ای با بهره‌گیری از روش‌های نوین پیام‌رسانی و تبلیغ، تولید سریال‌ها و فیلم‌های تلویزیونی و سینمایی و پخش پیام‌های کوتاه صوتی و تصویری از رسانه ملی در راستای آگاه‌سازی عمومی مردم از خطرات استفاده ناآگاهانه از فیس‌بوک و توئیتر.

۲. راهبردهای اجتماعی پیشگیری از بزه‌دیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی

پیشگیری جامعه‌مدار و محیطی یکی از مهم‌ترین دسته‌های پیشگیری اجتماعی است. در واقع، راهبردهای این نوع پیشگیری بر عوامل محیطی همچون فقر، بیکاری و غیره تأکید اساسی دارند. پیشگیری جامعه‌مدار سعی می‌کند محرک‌های محیطی جرم را از بین ببرد و یا به نوعی شرایط محیطی را سامان‌دهی و طراحی کند که از ارتکاب جرم پیشگیری کند. اما پیشگیری اجتماعی بیشتر حول محور بزهکار بوده و در واقع به دنبال جامعه‌پذیری افراد بالقوه بزهکار می‌باشد.^۱ در واقع، پیشگیری اجتماعی محیطی سعی بر این دارد تا با به‌کارگیری تدابیر و اقدامات حمایتی همچون اشتغال‌زایی، کمک به تشکیل خانواده و نظایر اینها از بزهکاری پیشگیری کند. اما آنچه موضوع بحث است بزهکاری و بزه‌دیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توئیتر است. در واقع، هدف این است که با ارائه راهبردهایی حمایتی از بزهکاری و در نتیجه بزه‌دیدگی جنسی در فضای مذکور پیشگیری شود. از یک سو، بیشتر تدابیر پیشگیری اجتماعی محیطی مانند اشتغال‌زایی، کمک به تشکیل خانواده و غیره بر قشر جوان و نوجوان در جامعه قابل اعمال است. از سوی دیگر، در نمودار جهانی توزیع کاربران فیس‌بوک در خاورمیانه، بیشترین کاربران را رده سنی ۲۵-۳۴ و بیشترین کاربران توئیتر را رده سنی ۲۰-۲۴ در سطح جهان تشکیل می‌دهند. جوانان و نوجوانان اگر مورد حمایت واقع نشوند و در گروه‌های سالم جذب نگردند، بی‌شک گروه‌های بزهکاری آنان را به سوی خود جذب می‌کنند.

بنابراین، با توجه به مطالب مذکور دولت‌ها باید در این زمینه توجه بیشتری را در بعد حمایتی از قشر جوان و نوجوان به خرج داده و انواع حمایت‌ها را از جوانان و نوجوانان به عمل بیاورند و از این طریق گرایش‌های منفی به سمت این شبکه‌ها را

۱. عزیزی، اکبر، منبع پیشین، ص. ۸۰.

کاهش دهند. بنابراین در این قسمت اهم اقدامات و تدابیر حمایتی از جوانان و نوجوانان در جهت پیشگیری از بزه‌دیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی فیس بوک و توییتر بررسی می‌شوند.

۲-۱. اشتغال‌زایی

فقر و بیکاری به عنوان یک معضل اجتماعی، آشکار و نهان دست در دست بسیاری از انحرافات و بزهکاری و بزه‌دیدگی‌ها دارد. در موضوع بحث نیز این مسئله به شکل پررنگ‌تری نمایان می‌گردد. در واقع، از آنجایی که فقر و بیکاری نقشی مهم در تأخیر ازدواج دارند می‌توانند به محرک محیطی در جهت بزهکاری و بزه‌دیدگی جنسی چه در فضای مجازی و چه در دنیای ملموس و حقیقی تبدیل شوند. در نگاهی دیگر، نداشتن شغل و درآمد باعث می‌شود بسیاری از افراد روسپیگری و خودفروشی را چه در دنیای ملموس و فیزیکی و چه در دنیای آن‌لاین و شبکه‌های اجتماعی حرفه خود قرار داده و از این راه امرار معاش نمایند. بیکاری و فقر باعث می‌شوند که بسیاری از جوانان و نوجوانان به هر قیمتی وارد عرصه روسپیگری بشوند که امروزه نیز شکل جدیدی به خود گرفته و در قالب روسپیگری اینترنتی ظاهر شده است که افراد از طریق برقراری ارتباط‌های جنسی با سایر کاربران و یا سکس چت از آنان مبلغی پول دریافت کرده و از این راه امرار معاش می‌نمایند.

با این وصف وظیفه دولت‌هاست که با در نظر گرفتن اصول یادشده جهت رفع فقر و گرسنگی و تأمین رفاه مردم جامعه تلاش نمایند. حمایت‌های مالی به ویژه از زنان و دختران بی‌سرپرست می‌تواند زمینه بسیاری از انحرافات و بزه‌دیدگی‌های جنسی را چه در فضای مجازی و چه دنیای فیزیکی کاهش دهد. لذا همکاری دولت‌ها در حمایت از این قشر در جهت مبارزه با این عوامل از طریق اشتغال‌زایی برای جوانان ضرورت دارد. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل بیست و هشتم دولت را موظف نموده که برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید. این اصل اشعار می‌دارد:

«... دولت موظف است با رعایت نیازهای جامعه به مشاغل گوناگون برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید.»
همچنین بند دوم اصل چهل‌وسوم جهت تأمین استقلال اقتصادی و ریشه کن کردن فقر و برآوردن نیازهای انسان اشعار می‌دارد:

«... ۲- تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر ...»

از این رو اشتغال و کار برای جوانان از آن جهت که به عنوان یک عامل اصلی جلوگیری از فقر و محرومیت و پیشگیری از انحرافات جنسی محسوب می‌شود اهمیت خاصی داشته و مورد توجه نظام اسلامی نیز بوده است. در اهمیت شغل و کار حضرت علی (ع) می‌فرماید: «اگر تو نفس را به کاری مشغول نداری او تو را به خودش مشغول می‌دارد».

وجود کار به نوجوانان کمک می‌کند تا نیروی خود را در طول روز توزیع کنند؛ این شرایط به وی کمک می‌کند تا مجالی برای خیال‌بافی و تخیلات واهی نیابد، چه آنکه این تخیلات و خیال‌پردازی‌ها زمینه انحرافات و طغیان گرایز جنسی را بر می‌انگیزد. بدین ترتیب دولت موظف است شرایط کار و اشتغال و انواع حمایت‌ها از این قشر حساس را به عمل آورد. این حمایت‌ها می‌توانند در قالب افزایش سطح تحصیلات و مهارت‌ها، حمایت از کارفرمایانی که زمینه اشتغال برای جوانان را فراهم می‌کنند و حمایت از تشکیلات کارآفرین و ایجاد کارگاه‌های صنعتی انجام گیرند. همچنین، دولت‌ها می‌توانند جهت ایجاد اشتغال برای جوانان حمایت‌هایی در قالب اعطای وام اشتغال و تحصیلات و خدمات ویژه از جوانان به عمل آورند.

۲-۲. کمک به تشکیل خانواده

بی‌شک در جامعه‌ای که بیشتر جمعیت آن جوانان هستند و امکانات ازدواج برای تمام آنها میسر نیست، کشیده شدن به سمت انحرافات جنسی و افتادن در دام بزه‌دیدگی آن هم با پیدایش انواع شبکه‌های اجتماعی و دسترسی سریع و کم‌هزینه به آنها امری عجیب و غیرممکن نیست. بنابراین، یکی از اصول و مبانی مهم در امر پیشگیری از بزه‌دیدگی جنسی در فضای مجازی تسهیل امر ازدواج و فراهم آوردن شرایط و امکانات لازم بدین منظور می‌باشد.

تحقیقات متعددی رابطه بین مجرد و افزایش سن دختران و پسران را با بزهکاری جنسی نشان داده‌اند. دقت در آمار جرایم جنسی نیز این مطلب را می‌رساند که بیشتر زنان و مردان مجرم جنسی مجرد هستند. بنابراین، هر قدر میزان ازدواج بالاتر رود آثار جرایم زنان کاهش می‌یابد و با افزایش مجرد میزان انحرافات و بزه‌دیدگی جنسی بالا می‌رود.^۱ این امر ممکن است در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی بیشتر نمود پیدا کند، زیرا همان گونه که گفته شد بیشتر کاربران فیس‌بوک و توییتر همانند دیگر عرصه‌های سایبری جوانان هستند که در این فضا خود را با قابلیت‌های بی‌همتایی همچون کم‌هزینه‌گی و سهولت در ارضای هوس‌هایشان روبه‌رو می‌بینند و مسلماً اگر

۱. حجازی، قدیسه، بررسی جرایم زن و مرد در ایران، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۴۱، ص. ۱۲۲.

سرگرم زندگی مشترک خود نباشند و در دنیای فیزیکی پاسخی برای غرایز جنسی خود نیابند بیشتر به این گونه اجتماعات روی آورده و به سمت بزهکاری و بزه‌دیدگی جنسی کشیده می‌شوند.

امروزه از یک طرف، دیگر تمایلی برای ازدواج وجود ندارد و سن ازدواج در حال افزایش است و از طرف دیگر انواع و اقسامی از ازدواج‌ها به وجود آمده است مانند «ازدواج موقت»، «ازدواج صوری»، «ازدواج صیغه‌ای» و غیره. از طرفی میزان طلاق هم چه به صورت رسمی چه عاطفی افزایش یافته است. اما شاید جدیدترین و البته گسترده‌ترین نوع ازدواج تازه مرسوم‌شده را بتوان «ازدواج سفید» دانست. بالا رفتن سن ازدواج و کاهش تمایلات افراد برای این امر خود معلول عواملی همچون بیکاری و فقر می‌باشد. البته فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی در کنار سایر عوامل موجود مانند شرایط سخت ازدواج، شرایط نامناسب اقتصادی، دلایل فرهنگی و غیره به رواج هرچه بیشتر این پدیده کمک شایانی کرده است. این فضا با امکانات بی‌حد و مرز خود فرصت‌های این گونه ازدواج‌ها و همخانگی‌های بدون عقد نکاح را افزایش داده و به واسطه فراموشی بودن و ورود انواع فرهنگ‌ها و هنجارها به این فضا موجب پذیرش هرچه بیشتر این موضوع توسط کاربران بالاخص جوانان شده است.

از این رو، حمایت دولت‌ها از جوانان در راستای تشکیل خانواده و فراهم کردن امر ازدواج برای آنان از طریق رفع موانع و مشکلاتی که مانع از تشکیل خانواده می‌گردد، می‌تواند میزان انحرافات جنسی را بکاهد. چنانکه گفته شد در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران خانواده بنیان جامعه معرفی شده و دولت موظف است در مقررات خود به امر آسان کردن ازدواج و فراهم آوردن امکانات متناسب با آن توجه کند (اصل دهم و اصل چهل‌وسوم قانون اساسی). بنابراین، دولت باید از طریق اشتغال‌زایی، اعطای وام ازدواج و تأمین امکانات و تسهیلات ازدواج از کشیده شدن جوانان به سمت انحرافات و بزه‌دیدگی جنسی چه در دنیای فیزیکی و چه در دنیای مجازی جلوگیری کند.

۲-۳. مدیریت اوقات فراغت

در قسمت‌های قبل به اشتغال‌زایی و مبارزه با بیکاری جهت پیشگیری از انحرافات و بزه‌دیدگی‌های جنسی در شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر اشاره شد. در واقع، مخاطب اصلی مباحث پیشین کاربران جوان شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر بودند. اما در اینجا مقصود پربار نمودن اوقات فراغت جوانان و نوجوانان اعم از دختر و پسر است که شرایط سنی آنان در حدی نیست که بتوانند شغلی را به عهده بگیرند. برای مثال دانش‌آموزان راهنمایی و دبیرستان که جامعه نمی‌تواند شغلی برای آنان ایجاد کند و از طرفی اوقات فراغتشان نیز زیاد است. البته باید توجه داشت که حتی در مورد

کسانی که شغل دارند به دلیل صنعتی شدن زندگی و سرعت در کارها نیز وقت زیادی وجود دارد. یکی از علل مصرف بالای اینترنت در میان نوجوانان و جوانان، پرکردن اوقات فراغت است، زیرا امکانات ورزشی یا تفریحی به اندازه کافی در اختیار آنان قرار ندارد. اکثر خانواده‌ها نیز از این امر استقبال می‌کنند که نوجوانان در خانه و در کنار آنها با یک کامپیوتر و اشغال خط تلفن سرگرم باشند، غافل از اینکه در صورت استفاده نامناسب از اینترنت، آثار منفی و مخرب آن به مراتب بیشتر از بسیاری سرگرمی‌های دیگر است. بسیاری از جوانان از اینترنت برای سرگرمی، تفریح و پرکردن اوقات فراغت استفاده می‌کنند یا در جستجوی پاسخ برای نیازهایی هستند که در دنیای واقعی برآورده نشده است.^۱ کاربران نوجوان ایرانی به راستی نمی‌دانند که امکان چه استفاده‌هایی از اینترنت وجود دارد و غالباً هدفی مشخص ندارند.

بنابراین، از آنجایی که اوقات فراغت می‌تواند بهترین فرصت برای بالندگی و شکستن عادات بد و دست یازیدن به خلاقیت و افکار بکر باشد، اگر بتوان اوقات فراغت این قشر را به نحو مطلوب سازمان‌دهی کرد مسلماً از بروز معضلات مذکور پیشگیری خواهد شد. از این رو، تشکیل کلاس‌های آموزشی و یا تفریحی و نظایر این‌ها از برنامه‌های اوقات فراغت به شمار آمده که جهت پیشگیری از ولگردی و در نتیجه انحرافات و بزه‌دیدی جنسی توصیه می‌شود. بر ارگان‌ها و سازمان‌های مختلف لازم است که دست در دست هم داده و طرح‌های کارشناسانه را به وجود آورند. تأسیس باشگاه و نمایشگاه‌های عمومی، ترویج و همگانی نمودن علم به کمک وسایل ارتباط جمعی و ایجاد حوزه‌های علمی از اقدامات اولیه و پر کردن اوقات فراغت بوده و استعداد‌های بالقوه جوانان را به فعل می‌رساند.

۳. اقدامات فرهنگی پیشگیری از بزه‌دیدی جنسی در شبکه‌های اجتماعی

پیشگیری اجتماعی جامعه‌مدار (محیطی) در برگیرنده اقدامات اجتماعی، فرهنگی و حمایتی پیشگیرنده‌ای است که نسبت به محیط‌هایی که فرد در آن زندگی می‌کند، به کار گرفته می‌شوند. در این مبحث اقدامات فرهنگی و جامعه‌پذیر نمودن افراد مورد توجه قرار می‌گیرد؛ چه آنکه فرهنگ نیز به عنوان ساختار و نهادهای اجتماعی فرد را احاطه کرده و به هر صورت می‌تواند به عنوان عنصری تأثیرگذار بر بزه‌دیدی جنسی چه در دنیای حقیقی و چه در دنیای مجازی ظاهر گردد.

۱. قاسمی، وحید؛ ملک محمدی، حکیمه، «تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی‌نت‌های شاهین‌شهر»، فصلنامه پژوهش ارتباطی، شماره ۴، سال ۱۳۸۹، ص. ۲۷.

برخی از نظریه‌پردازان در رابطه با جرم و فرهنگ نظریه فشار را مورد اشاره قرار داده‌اند و بر این باورند که کج رفتاری‌ها نتیجه یادگیری هنجارها و ارزش‌های انحرافی به ویژه در چارچوب خرده‌فرهنگ‌ها و گروه‌های همسالان هستند.^۱ انحرافات جنسی در شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر نیز از این امر مستثنی نبوده و می‌توان گفت که برخی علل بروز رفتارها و انحرافات جنسی در این فضا ریشه در فرهنگ و جامعه‌پذیری یک کاربر دارد. در واقع، امروزه به دلیل گسترش وسایل و امکانات ارتباطات و افزایش استفاده از آنها ارزش‌ها و فرهنگ‌های یک جامعه بیشتر از گذشته تحت تأثیر یکدیگر قرار گرفته و متحول می‌شوند و هر اندازه که فرد در جریان جامعه‌پذیری خود بیشتر در فرآیند انتقال فرهنگی قرار بگیرد بسیار زودتر و پیچیده‌تر از خود رفتارهای انحرافی بروز می‌دهد.

در فیس‌بوک و توییتر نیز که خود از جمله شبکه‌های ارتباطی بسیار قدرتمند هستند، حجم قابل توجهی از کاربران با گونه‌های متفاوت فرهنگی وجود دارند که هر یک دیدگاه خاص خود را دارند و مسلماً در جریان برقراری ارتباطات بر نظرات و عقاید هم تأثیرگذار خواهند بود. بنابراین، باید اقدامات و تدابیری به کار گرفته شوند که تأثیر مثبتی در جامعه‌پذیری افراد و نهادینه کردن هرچه بیشتر ارزش‌ها و هنجارها داشته باشند و با کاهش تأثیرپذیری از ارزش‌های منفی از رفتارهای انحرافی و در نتیجه بزه‌دیدگی پیشگیری کنند. در نگاهی دیگر، همان گونه که پیشتر گفته شد، دنیای مجازی نیز همانند دنیای ملموس و واقعی دارای اعضا و گروه‌هایی است که آن را تشکیل می‌دهند. شبکه‌های اجتماعی نیز از این امر مستثنی نیستند. مسلماً دنیای مجازی و شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر قوانین و هنجارهایی دارند که اگر رعایت گردند از بروز بسیاری از مشکلات از جمله بزه‌دیدگی جنسی جلوگیری به عمل خواهد آمد. بنابراین، یکی از مهم‌ترین مباحث مربوط در عرصه سایبری و شبکه‌های اجتماعی فرهنگ‌سازی استفاده صحیح از این شبکه‌ها می‌باشد. در این قسمت به اهم اقدامات و تدابیر فرهنگی در دنیای ملموس و واقعی و همچنین دنیای مجازی و شبکه‌های اجتماعی اشاره می‌شود.

3-1. تقویت ارزش‌های گروهی و عرفی ساختن هنجارها

عصر جدید به عنوان عصر پرشتاب ارتباطات معرفی شده است که ارتباطات در آن با سراسر دنیا به اشکال مختلف و بدون وجود محدودیت زمانی و مکانی صورت

۱. صدیق سروستانی، رحمت‌الله، آسیب‌شناسی اجتماعی: جامعه‌شناسی انحرافات، چاپ سوم، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۷، ص. ۴۸.

می‌پذیرد. وسعت عمل و انعطاف‌پذیری بی‌حد آن گاهی منجر به تغییرات اساسی در ارکان جامعه شده است؛ چرا که آشنایی با دیگر جوامع، خواسته یا ناخواسته هنجارهایی جدید به ارمغان می‌آورد تا آنجا که هنجارها و ارزش‌های گروهی جامعه خودی در آن محدوده کمرنگ می‌گردد. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های فضای سایبر این است که به شدت تحت تأثیر هر نوع عرضه گسترده‌ای قرار می‌گیرد. اگرچه این فضا گذرگاه فرهنگ‌های متنوع و گوناگونی است که هر یک درصدد عرضه خویش هستند، اما تنها فرهنگی پیشتاز خواهد بود که حضور پررنگ‌تر و گسترده‌تری داشته باشد و بدین سبب است که در آن فرهنگ غالب، فرهنگی جز فرهنگ قدرتمند غرب نیست.^۱ متأسفانه امروزه با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک و توییتر ارزش‌های گروهی و هنجارهای جامعه جای خود را به ارزش‌ها و فرهنگ‌های غربی داده‌اند، چراکه امروزه بیشترین کاربران این شبکه‌ها این‌گونه کشورها هستند که همچون دیگر شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌ها می‌توانند فرهنگ خود را بدین نحو غالب کرده و تأثیرگذاری خود را در این زمینه نشان دهند.

وجود ارزش‌های مشترک که در هر جامعه مردم بر آن توافق نموده و خود را ملزم به رعایت آن می‌کنند برای هر جامعه از ضروریات و از لوازم مصالح اجتماعی و پیشگیری از انحرافات است. هر جامعه صاحب ارزش‌هایی است که ناشی از فرهنگ آن است. نظریه‌پردازان نظریه جمهوری خواه، علت جرم را نبود پیوند اجتماعی مناسب و کافی میان افراد مطرح نموده‌اند و از آن تحت عنوان جمع‌گرایی که بر روابط متقابل افراد با یکدیگر تأکید دارد، یاد می‌کنند. هر قدر که پیوندهای گروهی افراد در جامعه بیشتر باشد گرایش به سمت ارتکاب جرم کاهش می‌یابد.^۲ علاوه بر این، در این زمینه نظریه دیگری به نام «کنترل اجتماعی» وجود دارد که سردمدار آن هیرشی است و علت گرایش افراد به سمت انحرافات را وجود گرایش‌های ذاتی منحرفانه در هر فرد می‌داند و خاطر نشان می‌کند که کسانی که با جامعه و گروه همسالان و همچنین ارزش‌های گروهی هم‌نوا باشند از این امر مستثنی هستند. در واقع، هر قدر که فرد در گروه‌های اجتماعی بیشتری فعالیت داشته باشد بیشتر تحت کنترل قرار گرفته و در نتیجه کمتر به گرایش‌های منحرفانه روی می‌آورد.^۳ جرایم و انحرافات جنسی در شبکه‌های اجتماعی

۱. موسوی، محمدعلی، آسیب‌شناسی هویتی و فرهنگی رسانه‌های نوظهور با تأکید بر اینترنت در ایران به منظور ارائه راهکارهای پیشنهادی، سامانه نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید، ۱۳۹۱، ص. ۹.

۲. وایت، راب؛ هینز، فیونا، جرم و جرم‌شناسی، ترجمه علی سلیمی، انتشارات حوزه و دانشگاه، چاپ اول، ۱۳۸۳.

۳. صدیق سروستانی، رحمت‌الله، منبع پیشین، ص. ۵۲.

فیس‌بوک و توییتر و جامعه مجازی نیز از این قاعده مستثنی نیستند. جامعه باید برای پیشگیری از انحرافات جنسی به تقویت ارزش‌ها و هنجارهای گروهی بپردازد و بدین نحو گرایش به هم‌نوایی را فرهنگ‌سازی کند. از جمله راهکارهایی که می‌توان برای مقابله با چالش‌های ارزش‌های جمعی و گروهی در کشور در نظر گرفت عبارتند از:

- تولید برنامه‌های جدید، جذاب و هویت‌آفرین و قابل رقابت با رسانه‌های خارجی در جهت احیای ارزش‌های جمعی و گروهی؛
- عنوان نوعی کنترل اجتماعی رسمی و غیر رسمی جهت حفظ ارزش‌های گروهی در جامعه برای تقویت همبستگی و جلوگیری از اضمحلال آن در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی؛
- هنجارسازی‌های مثبت و ترویج فرهنگ استفاده از اینترنت و فضای مجازی؛
- توسعه و بهره‌گیری مفید از وسایل ارتباط جمعی در داخل کشور در جهت تبلیغ ارزش‌های مشترک جامعه و تقویت آن.

3-2. فرهنگ‌سازی استفاده صحیح از شبکه‌های اجتماعی

فضای سایبری و شبکه‌های اجتماعی از فرصت‌ها و تهدیدهای مختلفی برخوردار هستند و لازمه استفاده صحیح از این رسانه‌ها شناخت آن‌ها است. به عبارت دیگر، استفاده صحیح و کارآمد از این فضا نیاز به فرهنگ‌سازی دارد. در واقع، یکی از مشکلات عمده در استفاده از این فضا کم‌کاری در حوزه فرهنگ‌سازی است. همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد، تدابیر محدودکننده دسترسی به شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر نمی‌توانند به تنهایی امر پیشگیری از بزه‌دیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی را بر عهده گیرد و باید در این خصوص به راهکار روزآمدتر و منصفانه‌تری دست یافت. این راهکار چیزی جز بالا بردن سواد سایبری و فرهنگ‌سازی استفاده صحیح از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی نیست. آنچه در این اینجا مد نظر است چیزی جز ایجاد رفتارهای مسئولانه و سالم و همچنین محتاطانه در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر نیست. اهم اقدامات مربوطه شامل آگاه‌سازی کاربران از تبعات رفتارهای غیرقانونی آن‌لاین و یادگیری نحوه محافظت از خود و دیگر کاربران در برابر آنان است.^۱

اما در خصوص فرهنگ‌سازی سایبری و استفاده صحیح از شبکه‌های اجتماعی در درجه اول باید یک نگاه کاملاً منطقی و واقع‌گرایانه به دنیای ملموس داشته باشیم و

۱. جلالی فراهانی، امیرحسین؛ باقری اصل، رضا، «پیشگیری اجتماعی از جرایم و انحرافات سایبری»، مجله مجلس و پژوهش، سال ۱۴، شماره ۵۵، سال ۱۳۸۶، ص. ۱۸.

شرایط فرهنگی و اجتماعی آن را بسنجیم تا در سایه این شرایط بتوانیم فرهنگ استفاده صحیح از شبکه‌های اجتماعی را به جامعه القاء نماییم. در مرحله بعد باید از ابزارهایی مفیدی همچون رسانه‌های جمعی در ترویج نحوه استفاده صحیح از فضای مجازی استفاده کرد. حوزه فرهنگ‌سازی سایبری نیاز به کار و بسترسازی بالایی دارد. در این حوزه تنها اکتفا کردن به پیام‌های سطحی کافی نیست، بلکه ما نیازمند فعالیت‌های عمقی از طریق ساخت تیزرهای تلویزیونی و یا انتشار پژوهش‌ها و چاپ کتاب در این زمینه هستیم. ورود به حوزه سینمای سایبر، تولید سریال، انیمیشن‌ها و کلیپ‌های پرمحتوای فرهنگی یکی دیگر از رویکردهایی است که می‌تواند در حوزه فرهنگ‌سازی مورد توجه قرار گیرد. در واقع، به کمک رسانه‌های جمعی مانند تلویزیون می‌توان به راحتی فرهنگ استفاده از فضای مجازی آن هم به شکل درست و امن را در بین مردم جامعه رواج داد تا از این طریق از انحرافات و بزهدیدگی آنان با توجه به آموزشی که در این زمینه دیده‌اند، پیشگیری لازم را به عمل آورد. از سوی دیگر می‌توان فرهنگ‌سازی سایبری را وارد نظام آموزشی چه در مدارس و چه در دانشگاه‌ها و مراکز علمی کرد. همان‌گونه که گفته شد، مدرسه و محیط آموزشی بخش اعظمی از زندگی یک فرد را به خود اختصاص می‌دهد و بنابراین نقشی مهم در تکوین شخصیت فرد و نهادینه شدن بسیاری از هنجارها در درون فرد دارد. مثلاً می‌توان به کارهای پژوهشی در محیط دانشگاه در راستای شبکه‌های اجتماعی و فرهنگ‌سازی مفید در باب آن اقدام کرد یا در مدارس و دیگر مراکز علمی به انتشار بروشور در این خصوص پرداخت. از جمله مهم‌ترین اقدامات در زمینه فرهنگ‌سازی سایبری می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- پخش برنامه‌های آموزشی استفاده از شبکه‌های اجتماعی و آسیب‌ها و مخاطرات آن؛
- استفاده از روزنامه، مجله و ... جهت چاپ و به انتشار رساندن مقالات مرتبط با استفاده از شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر؛
- ساخت و پخش فیلم‌ها و سریال‌هایی با موضوع شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر و نحوه استفاده صحیح از آنها؛
- استفاده از فرصت‌های رسانه‌ای با بهره‌گیری از روش‌های نوین پیام‌رسانی و تبلیغ، تولید سریال‌ها و فیلم‌های تلویزیونی و سینمایی و پخش پیام‌های کوتاه صوتی و تصویری از رسانه ملی در راستای آگاه‌سازی عمومی مردم از خطرات استفاده ناآگاهانه و غیرقانونی از شبکه‌های اجتماعی مجازی؛

نتیجه‌گیری

گسترش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و افزایش روزافزون فضای مجازی علاوه بر منافع و رفاهی که برای بشر به ارمغان آورده همواره تهدیدات و مخاطراتی نیز برای وی به همراه داشته است. شکل‌گیری و توسعه انواع شبکه‌های مختلف اجتماعی از جمله دستاوردها و اقتضائات فضای سایبر بوده، به طوری که در کنار فرصت‌ها و مزیت‌هایی که این شبکه‌ها برای تسهیل ارتباطات بین افراد جوامع مختلف به وجود آورده‌اند، در مقابل چالش‌هایی مانند بزه‌دیدگی جنسی برای افراد نیز در پی داشته‌اند؛ لذا ضرورت دارد در راستای جلوگیری از بروز تهدیدات و آسیب‌های بالقوه این شبکه‌ها راهکارهای پیشگیرانه ارائه شوند تا ضمن استفاده صحیح از امکانات این شبکه‌ها، صدمات و بزه‌دیدگی کمتری به ویژه در زمینه جنسی ایجاد شود. پیشگیری اجتماعی جامعه‌محور با تغییر و بهبود اوضاع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سعی دارد بستر و زمینه‌های بزهکاری و بزه‌دیدگی را کاهش دهد و به عبارتی یکی از مؤثرترین راهکارهای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی نوظهور همچون بزه‌دیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی مجازی افزایش دانش سایبری و سواد رسانه‌ای کاربران و آموزش آنان در این زمینه است. در واقع، هدف آموزش مهارت‌هایی است که کاربران قبل از هر چیز برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی باید به آن مجهز شوند. از سوی دیگر شبکه‌های اجتماعی ذاتاً و به خودی خود ابزارهای نامناسبی نیستند، بلکه می‌توانند بستری برای کاربردهای مفید نیز باشند. لذا انکار و یا حذف دسترسی به تکنولوژی‌های ارتباطی و تعاملی نمی‌تواند راه‌حل مناسبی در کنترل آسیب‌های ناشی از فضای مجازی و به تبع آن شبکه‌های اجتماعی باشد. لازم است سیاست‌گذاری‌های مناسبی در این خصوص اتخاذ، و در مقابل، از برخوردهای پلیسی و قهری پرهیز شود و مهارت استفاده آگاهانه از این تکنولوژی‌های مجازی در سطح جامعه افزایش یابد. چنانکه اتخاذ راهکارهای پیشگیرانه، مهم‌ترین وسیله برای حمایت و جلوگیری از بزه‌دیدگی جنسی در فضای شبکه‌های اجتماعی به شمار می‌روند، به طوری که اقدامات معاضدتی مثل تدوین قوانین متناسب و کارآمد، نظارت مستمر بر محتوای شبکه‌های اجتماعی، افزایش آگاهی و دانش سایبری در کنار اقدامات و تدابیر آموزشی و تربیتی با تأکید بر ظرفیت مناسب مدارس، دانشگاه‌ها و رسانه‌های جمعی این قابلیت را دارند که به طور مستقیم از بزه‌دیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی پیشگیری کنند. بنابراین، به منظور پیشگیری اجتماعی از بزه‌دیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی، مجموعه‌ای از اقدامات و تدابیر از جانب خانواده‌ها، دولت‌ها و جامعه جهانی ضروری است تا زمینه و موجبات پیشگیری از وقوع بزه‌دیدگی در شبکه‌های اجتماعی و فضای سایبر به وجود آید:

۱- اتخاذ راهبردهایی نظیر مدیریت اوقات فراغت، رفع بیکاری، اشتغال‌زایی و کمک به تشکیل خانواده از سوی دولت‌ها. به عبارت دیگر، با عنایت به مطالب مذکور دولت‌ها در بعد حمایت از قشر جوان و نوجوان توجه بیشتری از خود نشان داده و انواع حمایت‌ها را از آنان به عمل آورند و از این طریق گرایش‌های منفی به سمت این شبکه‌ها را کاهش دهند.

۲- اقدامات فرهنگی پیشگیری از بزهدیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی مثل تقویت ارزش‌های گروهی و عرفی ساختن هنجارها. بنابراین در سایه فرهنگ‌سازی استفاده صحیح از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی هم می‌توان از مزایای آن به خوبی بهره‌مند شد و هم اینکه افراد را از دسترسی به آن محروم نکرد.

منابع

- جلالی فراهانی، امیرحسین؛ باقری اصل، رضا، «پیشگیری اجتماعی از جرایم و انحرافات سایبری»، مجله مجلس و پژوهش، سال ۱۴، شماره ۵۵، سال ۱۳۸۶.
- حاجی ده‌آبادی، احمد، «بررسی تحلیلی عوامل تربیتی و فرهنگی روسپیگری با چشم انداز به متون دینی»، در: نظام اسلامی و مسأله روسپیگری (مجموعه مقالات)، به کوشش ابراهیم شفیعی سروستانی، نشر دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، چاپ اول، ۱۳۸۵.
- حجازی، قدیسه، بررسی جرایم زن و مرد در ایران، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۴۱.
- دلشاد تهرانی، مصطفی، سیری، در تربیت اسلامی، مؤسسه نشر و تحقیقات ذکر، چاپ چهارم، ۱۳۸۰.
- زبیر، اولریش، پیدایش بین‌المللی حقوق اطلاعاتی کیفری، جلد سوم، ترجمه محمدحسن دزیانی، دبیرخانه شورای عالی انفورماتیک، سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۶.
- صدیق سروستانی، رحمت‌الله، آسیب‌شناسی اجتماعی: جامعه‌شناسی انحرافات، چاپ سوم، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۷.
- عزیزی، اکبر، پیشگیری از جرایم جنسی، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۲.
- فرمهینی فراهانی، محسن، تربیت جنسی، نشر البرز، چاپ اول، ۱۳۸۶.
- قاسمی، وحید؛ ملک محمدی، حکیمه، «تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی‌نت‌های شاهین‌شهر»، فصلنامه پژوهش ارتباطی، شماره ۴، سال ۱۳۸۹.
- ماکارانکو، آنتون سیمونویچ، گفتارهایی درباره تربیت فرزندان، چاپ نهم، ترجمه ابوتراب باقرزاده، نشر چاپخش، ۱۳۶۷.
- موسوی، محمدعلی، آسیب‌شناسی هویتی و فرهنگی رسانه‌های نوظهور با تأکید بر اینترنت در ایران به منظور ارائه راهکارهای پیشنهادی، سامانه نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید، ۱۳۹۱.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، «پیشگیری عادلانه از جرم»، در: علوم جنایی، مجموعه مقالات در تجلیل دکتر محمد آشوری، چاپ نخست، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۳.
- _____، «گفتگو درباره جرم‌شناسی و بزهکاری سایبری»، مجله تعالی حقوق، شماره ۳۶، ۱۳۸۸.
- وایت، راب؛ هینز، فیونا، جرم و جرم‌شناسی، ترجمه علی سلیمی، انتشارات حوزه و دانشگاه، چاپ اول، ۱۳۸۳.
- هالدر، دباراتی؛ جیشانکار، کی، جرایم رایانه‌ای و بزه‌دیدگی زنان؛ قانون‌ها، حق‌ها و مقرره‌ها، ترجمه مهرداد رایجیان اصلی، حسین محمد کوره‌پز و احسان سلیمی، تهران، انتشارات مجد، ۱۳۹۳.